

OILADA YOSHLARNING IJTIMOYIY FAOLLIGINI OSHIRISH, HUQUQIY MADANIYAT VA TENGLIKNI TA'MINLASHNING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10594008>

Saloxiddinova Guzalxon Bekmirzayevna

Alfraganus Universiteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqola oilada huquqiy madaniyat va tenglikni ta'minlashning ilmiy-nazariy asoslarini ochib beradi. Oila ijtimoiy institut sifatida kishilarning qon-qarindoshlik, mulk va manfaat umumiyligi, talab hamda ehtiyojlarning birgalikda, o'zaro kelishilgan holda tuziladigan yaxlit mikroijtimoiy tuzilmadir. Aynan oilada inson o'z qadrini anglaydi, umr mazmuni va ezgu xulq namunalarini egallaydi.

Kalit so'zlar

oila, ijtimoiy institut, mikroijtimoiy tuzilma, ijtimoiy himoya, huquqiy faollik.

Аннотация

Данная статья раскрывает научно-теоретические основы обеспечения правовой культуры и равенства в семье. Семья как социальный институт, созданный на основе микросоциальной системы родственных отношений обобщенности имущества и интересов, требований и подробностей. Именно в семье человек осознаёт свою ценность и овладевает смыслом жизни, образцами примерного поведения.

Ключевые слова

семья, социальный институт, микросоциальная система, социальная защита, правовая активность.

Abstract

This article reveals cultural law and scientific-theoretical bases of equality in the family. Family as a social institute is a fully micro-social system which gives opportunity to make collaboration, to gather requirements and also demands, to get command property and interests, and make relationship among the people. Particularly in the family human recognize the value of himself, meaning of this life and good manners.

Keywords

family, social institute, micro-social system, social prefect, being active, in the sphere of law.

Zamonaviy davlatchilik sharoitida huquqiy demokratik davlat barpo etishning ilg'or yo'nalishlaridan biri bo'lgan oilada huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish masalalari davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston davlatchiligi tarixiga nazar solsak, bundan 2700 yil avval yurtimizda yaratilgan va Markaziy Osiyo xalqlari, shu jumladan, o'zbek xalqining ajdodlari oilalarida oilaviy-huquqiy munosabatlarni tartibga solgan "Avesto" kitobida asosiy e'tibor nikoh tuzish zarurati, bola huquqlarining himoyasi, nikohni bekor qilish shart-sharoitlari va er-xotin o'rtasidagi mulkiy munosabatlarga qaratilgan [1].

Oila va oilaviy munosabatlar masalalari, shu jumladan, oilada huquqiy madaniyatini shakllantirish va yanada oshirish masalalari bir necha asrlardan buyon buyuk mutafakkirlar va davlat boshqaruvi masalalari bilan shug'ullanuvchi olimlar diqqat e'tiborini o'ziga tortib kelgan. Buyuk mutafakkirlarimiz Abu Nasr Forobiyning "Aql haqidagi risola", Abu Rayxon Beruniyning "Hindiston", Abu Ali Ibn Sinoning "Qush risolasi" va "Axloq haqida risolasi", Imom At-Termiziyning "Dastur al-mulk", Burxoniddin Marg'ioniyning "Hidoya" va Amir Temurning "Temur tuzuklari" asarlarida oila va oilaviy munosabatlarda huquqiy madaniyatini shakllantirish bo'yicha qarashlar o'z aksini topgan.

O'zbekistonda mustaqillikning ilk yillaridan boshlab oila institutini rivojlantirishga davlat miqyosida katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, 1998 yil - "Oila yili", 1999 yil - "Ayollar yili", 2001 yil "Onalar va bolalar" yili va 2012 yil - "Mustahkam oila yili" deb e'lon qilindi.

Oila va oilaviy tarbiya munosabatlari faqatgina bir yo'nalishdagi tadqiqotlar orqali hal etiladigan masala bo'lmasdan, u davlatning huquqni muhofaza qilish va boshqa organlari, ilmiy muassasalar, jamoatchilik va jamiyatning har bir a'zosi bilan uzviy bog'liqdir.

Yaponiya va Malayziya kabi davlatlarda huquqiy madaniyat o'quvchilarga maktab davridanoq singdirib boriladi. Mamlakat yoshlari uchun parlament binosi oldiga kelib ta'zim qilish - odatiy holga aylangan. Ushbu an'ana nafaqat parlament va qonunlarga hurmat, balki mamlakatda qonun chiqaruvchi organlarga bo'lgan ishonch va ehtiromdan ham dalolatdir.

Shariat qonunlarida diniy, ma'naviy, huquqiy va axloqiy meyorlar, kishilarning oila, jamoat joylaridagi yurish-turish qoidalari, er-xotin, ota-ona bilan bolalar hamda qarindoshlar o'rtasidagi munosabat, bola tarbiyasi kabi sohalarda oila a'zolarining huquq hamda majburiyatlari belgilab berilgan. Shuningdek, shariatda nikoh muqaddas, oila esa buzilmas, deb e'tirof etiladi.

Islom huquqining oila va oilaviy munosabatlarga bag'ishlangan normalarida "zaif" jins vakili bo'lgan ayollar masalasining umumijtimoiy jihatlari, ijtimoiy-tarixiy negizlari va madaniy-ma'naviy xususiyatlari belgilangan. Shuningdek, ayollar masalasini hal etishning ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy jihatdan o'ziga xosligini belgilashga alohida e'tibor qaratilgan.

Islom huquqida ayolga uning jinsiga, biologik tuzilishiga qarab haq-huquq berilgan, shu bilan birga vazifalar ham tayinlangan. Unga ko'ra, ayol oila hayotining barcha jabhalarida: ilm olishda, mehnat qilishda, jamiyat taraqqiyotida qatnashishda, mol-mulkka egalik qilishda erkak bilan teng huquqli bo'lgan.

Shular asosida, oila huquqlariga doir islom huquqidagi nazariy muammolarni tahlil shuni ko'rsatmoqdaki, islom huquqida ayol huquqlariga yondashishda oila mustahkamligining o'ziga xos vositasi sifatida qaralgan [2].

O'zbekistonda oila a'zolarining aksariyat huquqlari bir vaqtning o'zida ularning oilaviy majburiyatlari sifatida ham namoyon bo'ladi (eng avvalo oila a'zolari o'rtasidagi shaxsiy huquqiy munosabatlar doirasi nazarda tutilmoqda). Masalan, ota-onalar o'zlarining balog'atga yetmagan bolalarini faqat tarbiya qilish huquqiga ega bo'libgina qolmasdan, balki ularni tarbiya qilishga majburlar [3].

Xulosa qilib aytganda, oiladagi huquqiy madaniyatning muhim xususiyatlari qatorida quyidagilarni ko'rsatib o'tish mumkin:

- a) yuksak huquqiy ong;
- b) mamlakatning amaldagi qonunlarini bilish;
- v) qonunlar va boshqa huquqiy hujjatlarning zarurligi, foydaliligi va maqsadga muvofiqligiga ishonch hosil qilish;
- g) o'z huquqlari va burchlari, erkinliklari va javobgarligi, jamiyatdagi o'z holati (maqomi), boshqa shaxslar bilan o'zaro munosabatlar meyorlarini to'g'ri tushunish (anglash);
- d) huquqiy faollik, ya'ni subyektning huquqbuzarliklarni oldini olish borasidagi izchil ixtiyoriy faoliyati;
- ye) har qanday huquq buzilish holatiga qarshi kurashish, jamiyatda huquq-tartibot va qonunga bo'ysunishni quvvatlash va boshqalar.

O'zbekistonda buning uchun barcha tarixiy-ilmiy va diniy asoslar yetarli hisoblanadi. Bunday sharoitda, oilaning mustahkamligini ta'minlash va oilada huquqiy munosabatni muvozanatlab turishda ayolning o'rni va rolini hisobga olgan holda ularni turli zo'ravonliklar va jinoyatlardan himoya qilish choralarini ishlab chiqish lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Avesto. Tarixiy adabiy yodgorlik/ Asqar Mahkam tarjimasi. – T.: 2001;
2. Homidov H. Avesto fayzlari/ Ilmiy muharrir: N. Komilov. – T.: 2001.
3. “A’rof” surasi. 189-oyat.
4. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 64 va 66-moddalari. – T.: “O‘zbekiston”, 2012.
5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 63-moddasi. – T.: “O‘zbekiston”, 2012.